

בעקבות שיחה באוטובוס

נפגשתי במקרה עם חבר־מושב ותיק באוטובוס, בדרכנו לתל־אביב. לאחר דברי ברכה ראשוניים התפתחה, כמובן, שיחה בשאלות ענף הבקר. עד מהרה הגענו לאחידות־דעים בשאלת יציבות הענף וריווחיותו הבטוחה, ושאלתי: „במה תסביר, איפוא, את מקרי החיסול של הענף, ההולכים ומתרבים במושבים רבים?“ אחדות מהסיבות, הידועות למדי, ואשר דובר בהן לא פעם, הלא הן: מתיישבים מזדקנים, ללא בנים ממשיכים ואי־האפשרות להגדיל את היקף הענף מחמת חוסר הון בתנאי אשראי נוחים, בישראל (רוע־מזל) בפיתוח הענף, וכהנה וכהנה. אולם החבר הנזכר הצביע באופן מיוחד על סיבה שלא דובר בה כמעט ולא כלום עד היום, והיא — השעבוד והעבודה המייגעת שבמשק החלב המשפחתי — לא שבת, לא חופשה שנתית, ואף אסור כמעט לחלות! קשה, כמובן, באופן מיוחד המצב במשקים שאין „יורש־ממשיך“ במשפחה, ולאו דווקא משום שאין בנים כלל, אלא — ובעיקר בשנים האחרונות, — מחמת אי־הרצון של הבנים בימינו „להתעסק“ בענף זה. ולדעת חברי, „כאן בעיקר קבור הכלב“, ומסיבה זו עלול חיסול הענף להגיע לממדים שלא ידענום עד עתה.

אמרתי: „ואולי אפשר לפתור בעיה זו על־ידי רפתנים־שכירים שימלאו כעין תפקיד של „שבת־אים“ בהתיישבות המושבית?“ ואף העירותי שהגיעו אלי שמועות שאמנם באילו מושבים בעמק מנסים להיעזר בשכירים כאלה.

חברי התנגד בכל תוקף לפתרון בדרך זו, וזאת — משום שאין „מעמד“ של רפתנים שכירים שיהיה מוכן להתמיד בתפקיד כזה, ואם הם יתחלפו מדי פעם — כיצד אפשר יהיה להפקיר את פרותינו בידי עובדים „זמניים“ כאלה? הרי על־ליום הם ביום האחד של „טיפול“ בעדר של המתיישב לגרום צרות לשבועות ולחודשים! ובכן שאלתי: „מהו הפתרון המתקבל על דעתך, ואשר בו יש ערובה להצלחה מכל הבחינות שהן?“ תשובתו הפתיעתני במקוריותה והצע־תו היא כמעט מהפכנית לגבי הלך־הרוח המסורתי שבהתיישבות המושבית, המושתת על העקרון של

„כל אחד תחת גפנו ותחת תאנתו“, או בהתאם למשאלתו של אחד הלוחמים הראשונים להתיישבות אינדיבידואלית, האומרת: „איני רוצה שמי־שהו יחצה (ישמש מחיצה) ביני לבין העץ שלי, ביני לבין הפרה שלי“.

הצעתו של המושבניק הוותיק אומרת: יתחב־רו 2-3 חברים בעלי עדרים למשק חלב אחד, יוקם עדר משותף, ייבנו מיבנים חדשים ליחידת עדר בגודל של 40-45 פרה, בה יכול לטפל עובד אחד, ואף ייצור המספוא ייעשה במשותף, וזהי לדעתו הדרך היחידה לשוות לענף הרפת במושב אופי של ענף חקלאי שאינו שונה בהרבה, מבחינת השיעבוד, משאר הענפים החקלאיים; תאפשר על ידי כך מנוחה ליום אחד בשבוע, יציאה לחופשה ואף במקרה של מחלה, חס וחלילה, לא תהיינה צפויות תקלות חמורות. עצם השותפות המלאה בענף של 2-3 מתיישבים תבטיח מסירות ואחדות בניהול ובביצוע כל העבודות, כי הרי כולם יהיו מעוניינים בריווחיותו המאקסימאלית. כש־העירותי שהגשמת הצעה זו כרוכה בקשיים מרובים ובעיקר מבחינה חברתית, הוא הודה בכך שאין זו בעיה קלה לפתרון, והוסיף שגם שאלת המימון הכרוכה בריכוז יחידות העדר במיבנים מודרניים וצידום על רמה טכנולוגית גבוהה, לא תהיה קלה כל עיקר. ואף־על־פי־כן, יש לעורר רעיון זה בשיחות, ללבן את הקשיים ואת כל הפרטים, ואם יימצאו פה ושם קבוצות חברים שיהיו מוכנים למלא תפקיד של נחשונים במהפכה זו, יש לעורר אז ולהפעיל כל מיני מוסדות שיסייעו בהגשמת הדבר. והוא סיים: „הרי לא פעם נוכחנו כאן בארץ בהופעת „משוגעים“ לפ־עולה זו או אחרת, ובסופו של דבר אפשר להצביע על הצלחות לא מעטות בהגשמת הצעות, הנראות במבט ראשון כיוצאות דופן“.

איני יודע אם חברי לדרך הושפע בהרהוריו הנזכר מקריאה בספרות מקצועית לועזית מהזמן האחרון. אבל בסיום שיחתנו אמרתי לו שרעיו־נות ואף מעשים בפתרון הקשיים בענף משק החלב המשפחתי בהתאם להצעתו (או בשינויים קלים) הינם פופולאריים מאוד בזמן האחרון

בגרמניה נתארגן קואופרטיב מסוג זה. הקרוי „קוטל“ בקירבת העיר אסאן, וברפת זו עומדים לרכו כ-1000 פרות. מובן מאליו שהנהלת מפעל כזה תחייב מינוי מנהל כללי, שכירת חולבים ואולי אף מינוי רופא ווטרינארי מיוחד לפיקוח על בריאות העדר.

גם באיטליה מתרחבת התנועה בכיוון זה, ובכל מקום יש לפתור בעיות שהינן מיוחדות לאיזור, או למאנטאליותם של המעוניינים בשיי תוף פעולה. איזוהי השיטה שתתגלה כמוצלחת ביותר — ימים יגידו.

נדמה לי שהצעתו של חברי לנסיעה באוטו-בוס, על כל פנים ראויה לתשומת-לב, כי היא נראית כמושלמת ביותר מכמה וכמה בחינות, והיא נובעת מהתנאים המיוחדים שלנו. וטוב נעשה אם ניגש לדיון יסודי, שיביא גם לנסיונות ראוי שונים בהגשמת הדבר.

י. כ.

בארצות רבות, כך, למשל, מסופר באחת החוברות האחרונות של הירחון „מילק פרודיו-סר“, היוצא לאור על ידי המועצה לשיווק החלב באנגליה, שהחקלאים הזעירים שם, תוך „קנאה“ בפועלי החרושת שנהנים כבר משבוע עבודה בן 5 ימים, רוצים להקל על גורלם על ידי צירוף יחידות העדר הקטנות שלהם לעדרים גדולים („קוטאלים“) שימנו 300 ראש ואף למעלה מזה. ישנן דרכים שונות בהגשמת הקואופרציה הזו. בכפרים, בהן חצרות האיכרים קרובות זו לזו, מדובר על הקמת מכון חליבה משותף, אליו יוליד כל איכר את פרותיו שמה לחליבה בלבד, אולם אחזקת העדר והזנתו יתקיימו בחצרות האינדיבידואליות. מופיעות גם הצעות של ריכוז הפרות במיבנה משותף גדול, אולם המספוא לפרות יסופק על ידי כל בעל עדר, בהתאם לאפשרויות ייצור המספוא במשקו הוא, ורק מה שיחסר להזנה תקינה, יסופק על ידי הנהלת העדר המשותף.

תשובה על שאלה אקטואלית

מדובר, כמובן, בשאלה הנוגעת לענף בקר-החלב, ובמקרה זה — במשק המשפחתי המושבני. ידוע הדבר שאנו חיים כיום בתקופה של „קוניוני-קטורות“ בענפים שונים, המשתנות מפקידה לפקידה. מי, למשל, יכול היה לנבא לפני שנים אחדות שמתיישב זה או אחר, במושב פלוני או אלמוני, יחסל את ענף הרפת ויבקש את פרנסתו בגידול פרהים לייצוא? במקרים כגון אלה יש גם משהו המגרה אותך למלא את המצווה של „וישן מפני חדש תוציאו“. אולם קורה לא פעם שענף מסויים מהוותיקים, שירד אי-פעם מגדור לתו, זוכה שוב בקוניונקטורה וגם הוא דוחה או ממצר תחומיו של ענף אחר. יסולח לי על ההקדמה הארוכה ואביא סוף-סוף את השאלה כפי שהוצגה.

מדובר במשק משפחתי שמראשית היווסדו התבסס על ענף הרפת, ורואה ברכה בו. שטח האדמה המצומצם שעומד לרשותו, כולו שלחין,

כולנו נתונים כיום לרושם ש„חזית החקלאות“ שלנו הינה נזילה. למעשה גם לא זכינו בכל תולדות ההתיישבות למשק חקלאי, יציב בענפיו במשך שנים רבות — לא במושבות הפרטיות, שנוסדו לפני 60-70 שנה, ולא בהתיישבות המתור-כננת הלאומית, הקרויה „התיישבות עובדת“. לצורותיה החברתיות השונות. די לנו בהזכרת מונחים או סיסמאות כגון „משק מעורב“, „משק אורגאני“, „משקי מונוקולטורה“ לסוגיהם השונים וכדומה, שימיהם היו כ„צל עובר“, כדי להשתכנע בקצב המהיר של פשיטת צורה ולבישת צורה בחקלאותנו; וקצב זה של שינויים הוחש באופן מיוחד בשנים האחרונות. סיבות רבות לתופעות אי-היציבות ואיני מתכוון להתעכב עליהן הפעם. ודאי יימצא משהו שיוזכה בתואר „דוקטור“ כשיערוך מחקר יסודי בבעיות אלו. אטפל, איפוא, בשאלה שהוצגה ואנסה לענות עליה לפי מיטב הבנתי והתמצאותי בסוגיה הזו בתנאים של היום.